

„A tüzzel játszanak”

TAMÁS TIBOR

Gerő András antiszemitának minősítette Romsics Ignác történeti módszerét. A nagy vita, amint várható volt, Gerő András korábbi megnyilvánulásaira is kiterjedt (Kovács Zoltán: *Mi más*, 2012/28., júl. 13.) Úgy érzem, érdemes elővenni az archívumokból Romsics egyik többéves közéleti fellépését is, mert annak idején nem igazán keltette fel a figyelmet, pedig nagyon is ide tartozik. Azt, hogy Romsics Ignácnak mi a véleménye az antiszemitizmusról, nem kizárólag szövegelemzéssel lehet feltárni, legalább egy alkalommal ugyanis nagyon nyíltan és világosan megfogalmazta azt.

2005-ben a Méltányosság Politikaelemző Kör *Antiszemitizmus és „antiszemitizmus” a mai Magyarországon* címmel rendezett konferenciát, amelyen Babarczy Eszter és Elek István előadása után Romsics Ignác mellett felkért hozzászóló volt Balog Iván szociológus, Gyurgyák János és Ungváry Krisztián történész (<http://www.nol.hu/archivum/archiv-319318>).

Azon a konferencián Romsics Ignác kilépett a történészek megszokott szerepéből. A tudósok leggyakrabban kerülnek a jelenkori folyamatok, pláne az aktuális politikai ügyek értékelésébe. Romsics is megtehette volna, hogy a XX. századi történelmi folyamatok elemzésével szól hozzá a konferencia témájához.

2005-ben azonban nagyon élesen fogalmazott: közölte, hogy az 1998 óta a hazai politikában zajló folyamatokat rendkívül veszélyesnek tartja. Az utóbbi években olyan mondatok hangzanak el nyilvánosan, nem csak a közélet periferiáján, amelyek megengedhetetlenek. Az ország kettéosztásának tekintélyes politikai erők által követett stratégiája, a „két Magyarország” felfogás szorosan összefügg az antiszemitizmus veszélyével kapcsolatban tapasztalható felelőtlenséggel.

„Ha találkozunk ezekkel a politikusokkal, kérem, figyelmeztessék őket: a tüzzel játszanak. A magam részéről, ha lesz alkalmam rá, megteszem” – mondta a történész. A tekintélyes forrásokból érkező felelőtlen megfogalmazások legnagyobb veszélyét abban látta, hogy a politikusok támogatói azt a következtetést vonhatják le belőle, hogy: „ezt már lehet”.

Az egyre gyakoribban tapasztalható antiszemita indulatok, a személyes sikertelenségek „magyarázataihoz” használt antiszemita érvelések nem múlnak el nyomtalanul. Az antiszemitizmus legfőbb áldozatai maguk az eltorzított személyiségű antiszemíták. A politikusok, akik most megtevéstik őket, nem mondhatják néhány év múlva gyűlölettel megmérgezett követőiknek, akik egyébként jó szándékú, derék emberek, hogy nem gondolták komolyan, csak játszottak – mondta a tekintélyes történész, aki jelezte, kötelességének érezte mindezt megosztani, bár általában megtartoztatja magát attól, hogy a hazai közélet jelenkori szereplőit minősítse.

A történethez hozzátartozik, hogy pár hónappal később Romsics Ignác Mihancsik Zsófia vendége volt a Klubrádió vasárnap éjszakai *Hétzáró* című műsorában. Mihancsik Zsófia rákérdezett a történetre idézett szavaira, és akkor a tudós már lényegében tompította kijelentései éleit. Az interneten, ahol egyáltalán említették a konferenciát, azt az értelmezéstől telítet intést emelték ki,

hogy „figyelmeztessék őket: a tüzzel játszanak.” Romsics ezt utólag a sajtó túlzásának nevezte.

Mindezzel együtt Romsics Ignác akkori közéleti fellépése megmáshatatlant tény marad. A tekintélyes tudósoktól nem várjuk el, hogy beszálljanak a közéleti csatákba, de éppen ezért nagyon oda kellene figyelni, amikor mégis megteszik.

Romsics Ignác 2005-ben elhangzott szavainak jelentőségét a közép-kori történelem kiváló szakértője, Engel Pál 2001-es fellépéséhez hasonlíthatjuk (*Úrügyek tévúton, Népszabadság*, 2001. május 12., <http://www.nol.hu/archivum/archiv-18825>). Az már a mi felelőségünk, hogy mit kezdünk ezekkel a ritka alkalmakkal.

Bosszú vagy örület?

BONIFERT MÁRIA

Szinte mindenben egyetértek Bruck Andrásal („Csak az a fontos, hogy a mieink legyenek”, *ÉS*, 2012/27., júl. 6.), csak az írásába foglalt végkövetkeztetéssel nem. „Másként évtizeden át botorkáltam a jelenlegi miniszterelnök szavai és tettei között húzódo szakadékokban, igyekeztem rálelni csavaros észjárásának mozgatórugóra. Mára feladtam” – írja. De azért – cikke végén – mégiscsak rálel a meglehetősen horrorisztikus mozgatórugóra: „Nehéz szabadulni attól a gondolattól, hogy a dac, a düh, amely Orbán Viktor első ciklusában még csak Budapest ellen irányult, immár kiterjed az egész világra. Hogy megharagudott a magyar népre, amiért az két alkalommal is mást választott miniszterelnöknek helyette...” Bruck András nem mással vádolja Orbán Vikort, minthogy szántsándékkal, aljas indokból „ráront nemzetére”, és előre megfontolt szándékkal, bosszúvágyból akarja tönkretenni azt. (No jó, árnyalja ugyan egy kicsit a „meghasonlott” volt KISZ-titkár és kádergyerek freudi komplexusával, de ez nála nem igazán enyhítő körülmény.)

Bruck Andrásal ellentétben én nem hiszem, hogy bármely politikus, akár bosszúból is, tönkre akarja tenni azt az országot, azt a népet, amely – ha ideiglenesen is – a gondjaira van bízva. Ellenkezőleg! Inkább ahhoz a jó szándékú járókelőhöz hasonlítanám, aki juszt is átkíséri a vakot az út másik oldalára, akár akarja az illető, akár nem. Patologikussá akkor válik az eset, ha a hatalom képviselője, például a rendőr, minden egyes vakot erőszakkal kísér át, s egy idő után már nemcsak a vakokat, hanem mindenkit, mert megszállottan hiszi, hogy az út túlsó oldalán jobb lesz nekik. Orbán esetében valami ilyesmiről van szó. Rögeszmében hiszi, hogy az általa (és Matolcsy által) képviselt gazdaságpolitika előbb-utóbb felvirágoztatja az országot, 2030-ra Európa tündérkertje leszünk, csak ehhez elegendő idő és elegendő hatalom kell. Mélységesen hisz abban, hogy a „hanyagló” Európától, a körülményes, lassú, bürokratikus Európai Uniótól szabadulni kell, és unortodox gazdaságpolitikával egy erős, önálló Magyarországot hoz majd létre. Persze nem csak filantróp megfontolásból: történelmi elhivatottságot érez, szobrot szeretne állítani magának, egy új Kárpát Géntusaként be szeretne kerülni a történelemkönyvekbe. Ennek érdekében mindenre képes, mindenképp a hatalom kizárólagosságának megszerzésére. Ez nála nem cél, hanem csak eszköz, hogy

nagyszabású vízióit valóra váltsa. Még egy esetlegesen elvesztett következő választások után is, hiszen a most bebetonozott struktúrát csak iszonyatos áron lehet majd lebontani. Már most borítékolható: nagyon sokan lesznek, akik ezt az árat nem fogják vállalni, inkább maradjon minden úgy, ahogy van. Ezt ő is nagyon jól tudja.

Bruck Andrásal ellentétben azt sem gondolnám, hogy „Orbán Viktor első kormányzati ciklusuk első percétől tudta, hogy nem áll neki modernizálni, nem célja Magyarországot versenyképes európai országgá átalakítani.” A koronausztatással, a trianoni trauma, a keresztény nemzeti ideológia felmelegítésével csak rájátszott a magyarok sérült nemzetudatára, megpróbálta megszerezni nemcsak a jobboldal, hanem a „nemzeti balosok” támogatását is. Mindez persze csak színjáték, a tömegek manipulálásának hatékony eszköze, s mint látjuk, a második Orbán-kormány idején sem sikertelen.

Bruck András idézi Orbán Viktor „korszakalkotó”, 1998-ban a Testnevelési Egyetemen elmondott választási beszédét, amelyben valódi pestisnek kiáltotta ki a baloldalt: „Ha a baloldal visszajut a hatalomba, az-

zal veszélybe kerülne a családunk, a gyermekeink, az emberi méltóságunk, a szabadságunk, a hitünk és a hazánk. És mindezt most meg kell védenünk.” Igaza van a szerzőnek, valószínűleg ekkor kezdődött a magyar társadalom végtelen kettészakadása, ekkortól datálható a politikát, a családokat, baráti közösségeket megosztó, mindent átható gyűlölet. De ez sem volt öncélú: Orbán – a hatalom megtartása érdekében – a tőle megszokott gátlástalansággal minden eszközt felhasznál, hogy megnyerje a választásokat, más kérdés, hogy ez a cél akkor nem teljesült. Az eszköz: az emberek egymás ellen fordítása, a bizalmatlanság légkörének állandósítása, a permanens bünbakképzés viszont kiválóan működött, a Fidesz nyolc évi ellenzéki időszaka alatt is. Olyannyira sikerült szétzilálni az országot, hogy nemcsak a jobboldali választókkal lehetett elhitetni, hogy csakis a Fidesz, személy szerint Orbán Viktor mentheti meg az országot, hanem a baloldali, liberális vagy éppen közömbös választók jelentős részével is. A kétharmadhoz nem is kellett „kollektív idegösszeomlás”. Hiszen a Bruck által felsorolt tényezők: az államszéd réme, utcai zavar-

gások, égő MTV-székház, gárdamaszírozások, romagyilkosságok, tüntetések (hozzátennem: a Kossuth-tér nyilvános illemhelyé változtatása) mind-mind egy rendpárti hatalom után kiáltott.

A teljhatalom kiépítésében Orbán és a Fidesz zseniális munkát végzett két év alatt. De a valódi cél, az ország felvirágoztatása egyre távolabb. Egyetértek a szerzővel, ez a kézi vezérlésű, bezárkózó, a realitásokról tudomást nem vevő „nemzeti kapitalista” út a felzárkózás helyett a nyomor felé vezet az ország többsége számára. „Nincs hitel, nincs beruházás, nincs munkahely, nincs fogyasztás.” Egyedül a költségvetési hiány terén állunk jól, ezt harsogja a kormánypropaganda nap mint nap. Elfelcéljuk hozzátenni: ez jórészt a magánygyűdják einstandolásával valósulhatott meg. De az ár még így is óriási: haldokló egészségügy, szétzilált oktatás, leépülő kultúra, négy millió létminimum alatt élő magyar. Nem, ez nem bosszú. Rosszabb: monomániás örület. Kérdés, melyik a jobb??

Színházi utópia

KOLTAI TAMÁS



Pieter de Witte: Pásztorok imádása (részlet), 1580 körül

Kertész Ákos nyolcvan

Amikor megismertem, szikár és sportos öregembernek láttam (ötvenhárom volt, ötven fölött mindenkit öregembernek láttam, de ő csakugyan szikár volt és sportos). Kék szem, fehér borosta-félszakáll, mosolyogni mindig hajlandó száj – és az a kifogyhatatlan jóindulat, amit sikeres íróktól tapasztal az ember. Általában. Ha van miből és kivel jóindulatúnak lenni.

Azonkívül olyan sikeres írónak ismertem meg, aki könnyen felforrtyan, és aki önfegyelmének folyamatos csúcsra járatásával fogja viszsza a benne dolgozó dühöket. Alaptémája, hogy jó emberek mit mutatnak kifelé, s milyen, tragikus kisülésre váró feszültségek dolgoznak bennük. A *Makra* sem szól másról. Amikor érettségi táján ezt a könyvet ajánlották mai magyar irodalomból, szinte beleszerettem: a kegyelt „realista” írók nehézsége és darabossága után mintha a magyar próza 1880 és 1940 közötti fénykorát folytatta volna. Polgári regény egy munkásról. Nyilván ennek örültek meg a kultúrpolitika fejesei: végre irodalom született arról, amiről rég szerettek volna irodalmat látni, de csak sivár pótlékok kaptak.

Nem mintha Kertész Ákos nem lett volna *összintén* baloldali egy *hivatalosan* baloldali rendszerben. Élőben, irodalomban, publicisztikában ezerszer kifejezte rokonszenvét a közemberek, alul lévők, a szegények és a szegénységéből saját magukat munkával és tehetséggel kiemelők iránt. Hogy miképpen fordult át ez a szeretet és tisztelet „a magyar nép” kíméletlen és sommás elítélésébe, nem köszöntőben kell kutatni. Annyi biztos, hogy abban az országban, ahol zsidóként, osztályidegenként, munkásként, baloldaliként mindent átvészelt, a „genetikusan alattvaló” ítéletért pontosan azoknak az önkéntes pribékjei kecsértették meg az életét, akik ezt a népet genetikusan alattvalónak látják, és úgy is bánnak vele.

Amikor az *ÉJS* legvalóságosabb éveiben felkértük a Tárcaár állandó szerzőjének, majd a szerkesztőség tagja lett, a régi vágású jó és nagy író becsültük benne, viszonylag fiatalok és egy új írónemzedék hívei. Most az kívánom neki a békén és egészségen kívül: ne elégedjék meg velük ott Kanadában, tekintse őket az írás szükségé feltételének, és írjon.

Széky János

Tetszett nekem Schilling Árpád írása (*A színházi szakma emancipációja*, *ÉS*, 2012/28., júl. 13.). Szeretem az utópiákat. Jó dolog *kelléseket* megfogalmazni. Milyenek kell(ene) lennie egy pályázati rendszernek, egy kinevezési gyakorlatnak, egy korlátozott idejű igazgatói mandátumnak, a POSZT válogatási szisztémájának és versenyprogramjának. Mindegy, hogy Schilling elképzeléseivel egyetértek-e, vagy sem – van, amivel igen, van, amivel nem –, a kérdés, hogy van-e rájuk reális esély. Nem a megvalósításukra – a megvitásukra. Nincs. Schilling is tudja (írja), hogy ezekben a kérdésekben ma a (párt)politika dönt, amely létrehozott egy kártékony előadó-művészeti törvényt és egy Vidnyánszky Attilának elkeresztelt egyeduralmat. Ez van. Ennek van minden és mindenki alárendelve. *Nem* kell nyilvánossá tenni a pályázatokat, *nem* kell indokolni a pályázati döntéseket, a szakmai bizottságok (akármilyen nagyarányú) javaslata *nem* kötelezi a döntőket annak elfogadására, a POSZT-válogatónak *nem* kell végigülnie az előadásokat (a szünetben távozhat azzal, hogy „ez nem az én színházam”, mellesleg a produkció ezután megnyeri a kisvárdai fesztivál fődíját), *nem* elég, hogy a teátrumnak becézett politikai hatalom rövid úton szelektál, kijelölve, mely színházaknak *kell* benne lenniük a válogatásban, mert a technikailag igényesebb produkciók a politikától függetlenül *sem* kerülhetnek be a programba, mert „nem férnek be” (vagyis mind a fesztiválvezetőség, mind a Pécsi Nemzeti Színház alkalmatlan egy minőség szempontú találkozó lebonyolítására).

A lábszági tények komolytalanán teszik az utópiát. A *kellést* többszöri felülírja a *vanás*. Az van, amit a legfőbb színházi hadúr akar. Leginkább magának. Pénzt, paripát, fegyvert. Az ő produkcióinak, az ő könyveinek, az ő tanodájának, az ő folyóiratként benevezett műsorfüzetének. Minden apparátus a rendelkezésére áll, minden testület kiszolgálja. Schilling a futballbíróhoz kizárólag példának, akit nálunk aszerint ítélnék meg, hogy „kinek fűj”. Egy jó bíró már rég érvénytelenítette volna a lesről rúgott gólokat, sőt az egész meccset, amelyben csak a pályaválasztó maga alkotta szabályai érvényesülnek. Ha „kellésről” beszélünk, a fair play szempontjából – az eddigi történetek tükrében – már most érvénytelennek *kell* tekinteni a Nemzeti Színház év végén „pályázatilag” esedékes igazgatói kinevezését és a jövő évi POSZT-válogatást.

„Ezt túrni: mindent túrni”, ahogy Shakespeare mondja az *Ahogy tetszik*-ben.

De azért beszéljünk csak a dionüszoszi és az apollóni színház különbségéről. Az is nagyon fontos.

JELENKOR

A július–augusztusi szám tartalmából

- LÍRA – Szijj Ferenc, Vörös István, Keresztesi József, Tábor Ádám, Schein Gábor, Dékány Dávid versei
- ESSZÉ, TANULMÁNY – Cordás Gábor útinaplója, Marta Fülöpová tanulmánya, Sándor Iván, Dérczy Péter esszéje
- GÉHER ISTVÁN 1940–2012 – Szabó T. Anna megemlékezése, G. István László versei
- PÉCSI ZSOLNAY KULTURÁLIS NEGYED – EKF. Gettó Katalin írása, Agoston Zoltán beszélgetése Márta Istvánnal, Patartics Zoránnal és Szalay Tamással
- BÍRÁLAT – Sznási Zoltán Schein Gáborról, Kelevész Ágnes az Édes Anna kritikai kiadásáról, Kisantal Tamás Lakatos Istvánról, Fedeles Tamás Nagy Imréről